

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף ליישומי חוק ומדיניות

הפיקוח הארצי לזכויות תלמידים

מלמדים זכות

שוויון זכויות לבעלי מוגבלויות

מדריך למורה

בעלי מוגבלויות מתמודדים עם קשיים יומיומיים במציאות חייהם. קשיים אלו אינם מסתכמים בהיבט הפיזי בלבד, אלא מטילים גם מעמסה רגשית, נפשית וחברתית על בעל המוגבלות.

באמנה לזכויות הילד, סעיף 24, נכתב כי "המדינות החברות מכירות בזכותו של ילד שכושרו הנפשי או הגופני לקוי ליהנות מחיים מלאים והוגנים בתנאים המבטיחים כבוד, מקדמים עצמאות ומקילים על השתתפותו הפעילה בחיי הקהילה."

כיצד ניתן לקיים הנחיה זו, לאור המגבלות הפיזיות והרגשיות – חברתיות, שחווים בעלי המוגבלויות? ומה תפקיד כל אחד ואחד מאיתנו בסיוע לבעלי המוגבלויות החיים לצדנו - בבית הספר, בקהילה ובחברה?

"לפני עיוור לא תיתן מכשול" (ויקרא, יט, יד) הוא צווי האוסר על ניצול חולשת העיוור והכשלתו בדרך.

בהקשר של כלל בעלי מוגבלויות (ולא רק עיוורים) - מעודד צווי זה למודעות גבוהה לכל מעשה, שמונע מהם השתלבות מלאה, כמו למשל חוסר נגישות למקום ציבורי.

לאור זאת, נבחן ביחידה זו כיצד ניתן להעניק לבעלי המוגבלויות את הזכות לחיות בכבוד ובעצמאות מירבית כמונו, תוך כדי יכולת השתלבות בחיים החברתיים והציבוריים, על מנת להגשים את זכויותיהם ללא אפליה

בשל מגבלותיהם. עיגון לכך נמצא בחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, שנחקק בשנת 1998 ו"מטרתו להגן

על כבודו וחירותו של אדם עם מוגבלות, ולעגן את זכותו להשתתפות שוויונית ופעילה בחברה בכל תחומי החיים,

וכן לתת מענה הולם לצרכיו המיוחדים באופן שיאפשר לו לחיות את חייו בעצמאות מרבית, בפרטיות ובכבוד,

תוך מיצוי מלוא יכולתו" (סעיף 2 לחוק).

הדיון יתמקד בסוגיות המקדמות שיתוף של אנשים שונים במרחב הציבורי המשותף כמו: מה צריכה להיות

מידת המאמץ והנכונות לסייע של הכלל לפרט השונה לכאורה מאיתנו, או מה המחיר האישי שכל אחד מוכן

"לשלם" עבור מאמץ זה. חשוב לזכור את הדעה הרווחת, המכירה בכך כי אין בנמצא "אדם מושלם",

וכי בדרך זו או אחרת כולנו בעלי מוגבלויות ולכולנו נחוץ סיוע.

'מלמדים זכות' – סדרת מערכי שיעור העוסקת בזכויות שונות מתוך האמנה לזכויות הילד. כל יחידת לימוד ערוכה בצורת

גיליון של עיתון, אותו יש להציג בפני התלמידים, אשר בעמודיו השונים מובאים היבטים שונים של הנושא המדובר.

למורים קיים 'מדריך למורה' בכולל הרחבות, הארות, פירושים והצעות שונות לפעילויות, לדיון ולדרכי לימוד מגוונות.

כותבים: טובה בן-ארי-מפקחת ליישום זכויות התלמיד/ה, ד"ר רבקה צפיר-מנהלת תוכנית "רוח היהודית", יוסי מיכל-מדריך ארצי,

דניאל קנדל-מנהל תוכן, טליה אפיק גרוסמן, עתר פולק-גייבל. עיצוב-רות ענקי. תצלומים: ויקי שיתוף, פיקיוויקי.

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף ליישומי חוק ומדיניות

הפיקוח הארצי לזכויות תלמידים

מטרות:

- התלמידים יפתחו מודעות לקשיים השונים אותם חווים מבוגרים וצעירים בעלי מוגבלות.
- התלמידים יתעמקו בזכות לשוויון הילד/ה בעלת המוגבלויות, כפי שמופיעה באמנה הבינלאומית לזכויות הילד.
- התלמידים יכירו בכך שכל אחד יכול להיות בעל מוגבלות במצבי חיים שונים.
- התלמידים יציעו דרכים באמצעותם ניתן לקדם יחס ראוי יותר לבעלי מוגבלויות – בחברה בקהילה ובבית הספר בפרט.
- התלמידים ילמדו שערבות הדדית היא חוסנה של חברה ניאורה.

א. קשה לי

א. "קשה לי" - הצעות לפעילות פתיחה:

■ אפשרות ראשונה:

ציירו בקצה אחד של הלוח בית ובקצהו השני מבנה בית –ספר, על יד הבית שרטטו כביש ארוך ואוטובוס, לפני בית הספר הוסיפו צומת גדולה. חלקו את הכיתה לזוגות, כאשר כל זוג יקבל דמות אחרת של תלמיד בעל מגבלה (מוגבל ראייה, מוגבל בתנועה על כסא גלגלים, מוגבל בשמיעה) ויתבקש לחשוב ולכתוב מהם הקשיים הפיזיים שלו בדרכו כל בוקר מביתו לבית הספר ובחזרה. כמו כן עליהם להעלות הצעות לפתרון קשיים אלו. לאחר מכן התכנסו לדיון משותף, העלו בו את הקשיים והפתרונות השונים ועמדו על טיבם.

קשיים לדוגמא: לעלות לאוטובוס מותאם (במקרה של תלמיד בכסא גלגלים), למצוא בו כסא ריק כדי לשבת (במקרה של העיוור או במקרה של התלמיד בכסא גלגלים – למצוא מרווח פנוי לכסא הגלגלים), לחצות את הכביש שבצומת בבטחה, לחצות מדרכה לא חסומה על ידי מכונית – מה שמחייב את התלמיד בכסא הגלגלים לרדת לכביש.

אפשרויות לדוגמא: מכונית מותאמת לכסא גלגלים (פתרון יקר שמחייב גם הסעה הלוך ושוב של ההורים), מקל נחיה (פתרון חלקי), כלב נחיה (פתרון שבפועל, מסיבות שונות, מעט מאוד אנשים יכולים להיעזר בו ולכן אינו רלוונטי), חבר מלווה או בקשת עזרה מהנהג/אדם מזדמן.

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף ליישומי חוק ומדיניות

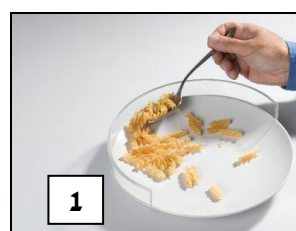
הפיקוח הארצי לזכויות תלמידים

אפשרות שנייה:

חלקו את הכיתה לזוגות ותנו לכל זוג דמות אחרת של תלמיד בעל מגבלה (מוגבל ראייה, מוגבל בתנועה על כסא גלגלים, מוגבל בשמיעה). בקשו מהם לתאר את הקשיים הפיזיים עמם מתמודד התלמיד במהלך יום לימודים רגיל בבית הספר. כמו כן עליהם להעלות הצעות לפתרון קשיים אלו ולקיים דיון על הפתרונות עם הנהלת בית הספר ו/או הרשות מקומית. **הערה למורים:** מומלץ כי המורה יכתוב בטבלה על הלוח את הקשיים השונים לצד הפתרונות שהועלו.

שאלות לדיון, לאור הפעילות:

- האם מצאתם פתרונות לכל הקשיים?
  - חלקו את דרכי הפיתרון לשתי קבוצות: פתרונות הנגשה ופתרונות המחייבים סיוע מאדם נוסף. מאיזה סוג היו מספר הפתרונות הגדולים ביותר, ומדוע?
  - איזה סוג פתרונות עדיפים בעיניכם ומדוע?
  - האם מימוש של פתרונות אלו אכן מאפשר השתלבות והשתתפות של בעלת המוגבלות עם שאר התלמידים? נמקו.
- ב. הציגו לתלמידים את התמונות הבאות, המופיעות בדפי העיתון המעוצבים, ובקשו מהם להתבונן בהן, עד שיצליחו לנחש ולהבין מהו הקשר ביניהן, ומהו הייעוד של כל פריט:

פירוט היעוד של כל פריט, מימין לשמאל:

1. שוליים המוצמדים לצלחת ומקלים באיסוף המזון בתנועה מוגבלת.
2. ידית עזר לקימה מרחצה באמבטיה.
3. מד נוזלים מצפצף/רוטט – נועד לעזור לאדם עיוור -חירש לדעת מהו מפלס המים בכוס.
4. הליכון המשולב עם סל לקניות - אפשרות של ניידות ונשיאת חפצים.
5. כף ומזלג מתכווננים.

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף ליישומי חוק ומדיניות

הפיקוח הארצי לזכויות תלמידים

שאלו את התלמידים:

- אילו פתרונות נוספים של נגישות אתם מכירים? אילו מצויים בסביבת מגוריהם? (התקנת רמזורי שמע בצמתים מרכזיות, אוטובוסים עם פתחים מונמכים, ללא מדרגות ועם גישה רחבה, חניות נכים, שירותי נכים, יציע נכים במשחקי ספורט ואולמות תרבות, כתוביות, תרגום לשפת סימנים ועוד).
- צאו לשטח** - צלמו עזרים שפגשתם המסייעים לאנשים שונים. מכל התמונות שנאספו בכיתה ערכו קטלוג עם המלצותיכם.
- מהם היתרונות של פתרונות נגישות, על פני סיוע לבעל המוגבלות?
- האם ניתן להגיע לדעתכם למצב שבו בעל/ת המוגבלות יזדקק פחות לבריות במצבי חיים בסיסיים?

ג. ללא אפליה

קראו עם התלמידים את הסעיף המופיע בפתיחת האמנה לזכויות הילד, המופיעה בדף העיתון:

2.1 המדינות החברות יכבדו ויבטיחו את הזכויות המפורטות באמנה זו לכל ילד שבתחום שיפוטן, ללא אפליה משום סוג שהוא, ללא קשר עם גזע, צבע, מין, שפה, דת, השקפה פוליטית או אחרת, מוצא לאומי, אתני, או חברתי, רכוש, נכות, לידה או מעמד אחר...

האמנה לזכויות הילד

האמנה בדבר זכויות הילד היא אמנה בינלאומית השואפת לקבוע את זכויותיהם הפוליטיות, האזרחיות, הכלכליות והתרבותיות של ילדים ומתבגרים. מרבית חברי האומות המאוחדות אישרו אמנה זו, בין אם בצורה מלאה ובין אם בצורה חלקית.

בישראל אושררה האמנה ב-4 לאוגוסט 1991, ונכנסה לתוקף ב-2 לספטמבר. האמנה מכירה בזכויות הבסיסיות של כל ילד וכן קובעת את מכלול החובות שיש למדינות כלפי ילדים.

שאלות לדיון, לאור הקטע:

- מה מבקשת האמנה בסעיף זה? פרטו.
- האם, לדעתכם, יש משמעות לכך שסעיף זה הוא מהפותחים את אמנת זכויות הילד?
- לאור פעילות הפתיחה ענו; כיצד יכול ילד בעל נכות או מוגבלות פיזית להיות מופלה לרעה?
- חזרו לפתרונות שהצעתם בפעילות הפתיחה – האם יישום פתרונות אלו ימנעו אפליה באופן מלא?
- מה אתם (באופן אישי) יכולים לעשות על מנת למנוע אפליה של בעלי מוגבלויות פיזיות (לדוגמה בבית ספר, בזמן תנועה, ברחוב).
- (הערה למורים):** שימו לב שתשובות התלמידים לשאלה זו עשויות להעלות דילמה אישית בדבר מידת אחריותו של כל אחד בניסיון לסייע לבעל המוגבלויות. זאת תוכלו לבחון בחלק ג של המערך).

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף ליישומי חוק ומדיניות

הפיקוח הארצי לזכויות תלמידים

- **שאלה למחשבה:** קראו את סעיף 2 באמנה הבינלאומית לזכויות הילד כפי שמופיע כאן, בקשו מהתלמידים לציין אירועים נוספים המצביעים על היעדר שוויון בהתייחס לסעיף הנ"ל באמנה. חשוב לבדוק עם התלמידים האם הקריטריונים השונים מצביעים מגבלה חברתית, תרבותית, אזרחית וכו' בשיתופם בחיי הקהילה.

ד. פינת "סקר רחוב" – מה אתם הייתם עושים?

לאחר שהתלמידים העלו פתרונות לאופנים בהם יוכלו לסייע לבעלי המוגבלויות, נבחן כעת גם את שאלת הוויתורים שכל תלמיד מסכים או לא מסכים לוותר עבור סיוע זה. בקשו מהתלמידים לענות על פינת "סקר רחוב", המופיעה בדף העיתון ומעלה דילמות שונות. לאחר מכן בקשו מהתלמידים לשתף את הכיתה בתשובותיהם.

המלצה מתודית: ערכו פעילות זו בצורת "דיבייט": תנו לשני תלמידים בעלי עמדות מנוגדות להביע את דעתם ולשכנע בצדקתם את שאר חברי הכיתה. לאחר מכן תוכלו גם לערוך הצבעה.

הדילמות:

אחד מחבריכם שבר את רגלו. תכנתם לנסוע לפארק מים, והחבר ביקש לבטל את הנסיעה ולעשות פעילות אחרת משותפת, כדי שגם הוא יוכל להצטרף. **מסכים / לא מסכים.**

נימוק:

ההנהלה מבקשת לצרף ילד חירש לכיתתכם. לצורך כך יש להוסיף שעות למערכת של הכיתה בהם תלמדו את שפת הסימנים. **מסכים / לא מסכים.**

נימוק:

ילד נכה בן גילכם מבקש להתקבל לבית-הספר. לצורך קבלתו יש לבצע שיפוץ יקר בבית-הספר על-מנת שיהיה נגיש לנכים (מעלית, שרותי נכים, רמפה ליד המדרגות וכדומה). כדי לקדם תוספת בנייה עליכם לעבור ללמוד במבנה ארעי לחודשיים.

מסכים / לא מסכים.

נימוק:

הערה למורים: חוק נגישות

ב-1988 אושר **חוק נגישות**, העוסק בשוויון הזכויות לאנשים עם מוגבלויות. חוק זה נועד להגן על כבודו וחירותו של כל אדם בעל מגבלה ולאפשר לו לחיות חיים פעילים תוך מתן מענה לצרכיו המיוחדים ומתן אפשרות למיצוי מלא של יכולותיו.

חוק **נגישות** שנכנס לתוקפו בשנת 1999 כולל ארבע חלקים:

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף ליישומי חוק ומדיניות

הפיקוח הארצי לזכויות תלמידים

- **עקרונות יסוד** - חלק זה מתייחס לשינוי תפיסת הנכה במדינת ישראל. חלק זה מתייחס לזכותו של האדם בעל המגבלה לשוויון, כבוד, השתתפות פעילה בחייו ויכולתו לממש את זכויותיו בחברה. חלק זה משנה את התפיסה הקודמת אשר בה היחס לאדם בעל המגבלה היה יחס פטרוני שלא אפשר לו לממש את זכויותיו המלאות בחברה.
  - **תעסוקה** - חוק הנגישות קובע כי אין להפלות אדם בגלל מוגבלותו בקבלה לעבודה, בתנאי העסקה וכד', במידה ואדם זה כשיר לביצוע התפקיד. על פי החוק מעביד חייב להתאים את מקום העבודה לצרכי האדם בעל המגבלה ולהתאים את אופן עבודתו לצרכיו.
  - **תחבורה ציבורית** - חוק הנגישות קובע את זכות האדם בעל המגבלה לשרותי תחבורה נגישים לצרכיו. על פי חוק זה שירותי האוטובוסים, רכבות, המטוסים וכלי השיט צריכים להיות מותאמים לניידות לבעלי מגבלה.
  - **קידום זכויות אנשים עם מגלה על ידי המדינה** - במסגרת החוק מוקמת נציבות שמטרתה לדאוג לביצוע הוראות חוק השוויון וקידום זכויות של אנשים עם מגבלה.
- במרץ 2005 תוקן והורחב חוק הנגישות. במסגרת הרחבה זאת נקבע בחוק החדש כי חובה להנגיש כל מקום שפתוח לציבור וכל שירות הניתן לציבור לבעלי מגבלה.

ילד עיוור מבקש ללמוד בבית-ספרכם, אולם הוא זקוק לחבר מתנדב מהכיתה שילווח אותו כל יום בהגעתו ובחזרתו מבית-הספר. כל אחד מכם יצטרך לעזור לפי תורנות שתימשך לאורך כל השנה.

מסכים / לא מסכים.

נימוק:

במהלך הדין בדילמות שלבו את השאלות הבאות:

- אלו ויתורים מצריך מכם כל מקרה?
- לאילו ויתורים לא תסכימו?
- בעלי מוגבלויות פיזיות צריכים להשתלב בבתי-ספר רגילים. האם לדעתכם נדרשת היערכות מיוחדת של תלמידי הכיתה ? נמקו את דעתכם והתייחסו גם לסעיפים הרלוונטיים מתוך אמנת זכויות הילד.
- האם ישנם מוגבלויות שאינן פיזיות, או שלא ניתן להבחין בהן במבט ראשוני? אם כן – פרטו מהן.
- הציעו פתרונות שנועדו לאפשר שוויון גם בקרב אלו שהנם בעלי מוגבלויות שאינן פיזיות.

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף ליישומי חוק ומדיניות

הפיקוח הארצי לזכויות תלמידים

ה. קראו את הפסוק הבא, המופיע בדף המקורות:

לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל ויראת מא-להיך אני ה' (ויקרא יט, יד)

הצעה למורים: כדאי לבצע את הדיון בשלבים. ראשית, כתבו על הלוח את תחילתו של הפסוק "לא תקלל חרש" ודונו בו. לאחר מכן הוסיפו את חלקו השני של הפסוק: "ולפני עור לא תיתן מכשול", ובסוף הדיון השלימו את הפסוק והוסיפו את המילים "ויראת מאלוהיך אני ה'".

במהלך כל השלמה של הפסוק נסו להבין: מה מוסיף לנו חלק זה? האם הוא מרחיב את הציווי או שמא מצמצם אותו?

שאלות לדיון:

- מהי משמעות הציווי? הסבירו אותו במילים שלכם.
- מדוע, לדעתכם, נאמר "לא תקלל חרש"? (הרי החירש אינו שומע את הקללה?) במי פוגעת הקללה?
- תנו דוגמאות למכשולים העלולים להכשיל עיוור?
- האם, לדעתכם, קובע הפסוק כיצד יש להתייחס לכל בעלי המוגבלויות?
- בהקשר לדילמות שהתנסיתם בהם: האם נתקלתם בסירוב לעשות ויתורים עבור בעלי המוגבלות? אם כן - פרטו.
- האם לדעתכם סירוב לעשות ויתור זמני עבור בעלי מוגבלויות הוא בגדר עבירה על הציווי המקראי "לא תקלל חרש ולפני עור לא תיתן מכשול"? נמקו.
- התייחסו לסוף הפסוק – "ויראת (פחדת) מאלוהיך אני ה'". מדוע, לדעתכם, נאמרה סיומת זו?

ו. סיכום:

הציווי המקראי המתייחס באופן הישיר ביותר לבעלי מוגבלויות הוא "לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל ויראת מא-להיך אני ה'" (ספר ויקרא פרק יט). האם הוראה זו, שמשמעותה היא שאין לפגוע בבעל המוגבלות באופן פיזי ו/או באופן רגשי, מתייחסת לאופן השלילה בלבד ('לא תעשה'), או שהיא **טומנת בחובה עמדה מחייבת שיש לתת לה ביטוי מעשי בחיי היום-יום ביחס לבעלי מוגבלויות בחברה?**

לאור בחינת הקשיים הפיזיים היומיומיים איתם מתמודדים בעלי מוגבלויות העלינו פתרונות שיוכלו לאפשר להם אפשרות לחיות בכבוד ובעצמאות מרבית, תוך כדי יכולת השתלבות בחיים החברתיים והציבוריים. ראינו כי הפתרונות מצריכים הן יישום בפן המערכתי (הנגשת בתי ספר, רחובות, אוטובוסים וכדו') והן יישום בפן האישי – חובתו של האדם / התלמיד לסייע לבעל המוגבלות, גם אם הדבר גובה ממנו מחיר מסוים. רק כך נצליח למנוע, גם אם לא באופן מלא את אפלייתם של בעלי המוגבלויות, ונתקדם בצעד נוסף להגשמת האמרה "כל ישראל ערבים זה בזה" (מדרש ספרא ויקרא, כ"ו).

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף ליישומי חוק ומדיניות

הפיקוח הארצי לזכויות תלמידים

משימה מסכמת

חלקו את הכיתה לזוגות ובקשו מהם לבחון בעיות נגישות בביה"ס לבעלי מוגבלויות שונות. תנו לכל זוג לבחון סוג מגבלה פיזית אחרת (ראיה, נכות, שמיעה). בקשו מהם לתאר את הקשיים הפיזיים עמם עשוי להתמודד תלמיד בעל מוגבלות במהלך יום לימודים רגיל בבית הספר.

לצד כל קושי הנחו את התלמידים להציע גם פתרונות.

המלצה: לאור המשימה ניתן לנסח יחד בכיתה הצעה שתוגש להנהלה ולרשות המקומית למוזעות לקשיים וליישום הפתרונות.

ב. שלא נצטרך לבריות...

א. הצעה לפעילות פתיחה:

כתבו בראש הלוח את המשפט "קשה לי _____".

בקשו מהתלמידים להשלים את המשפט ולתאר דברים בהם הם מתקשים באופן אישי (לדוגמא: קשה לי להתעורר בבוקר / קשה לי לבקש סליחה / קשה לי לרוץ בשיעורי חינוך גופני / קשה לי להתכונן למבחן ועוד).

- בקשו מתנדב/ת והנחו אות/ה לחשוב על קושי משלו, לפתוח באותן מילים ('קשה לי') ולכתוב זאת על הלוח **ביד שמאל** (או ביד ימין אם הוא שמאלי).
- בקשו ממתנדב/ת לכתוב את המשפט שלו/ה **בעיניים עצומות**.
- בקשו ממתנדב/ת לכתוב **בלי להשתמש בידים**.

עוררו דיון, באמצעות השאלות הבאות:

- האם היו אירועים שחשתם מוגבלים ביכולותיכם לבצע משימה כלשהיא? פרטו.
- אלו רגשות עלו בכם כאשר הייתם בתפקיד ה"מוגבל/ת"?
- ומה היתה הרגשתכם **לאחר** ביצוע המשימה?
- כיצד הגיבו שאר התלמידים, כאשר ראו אתכם מנסים לבצע את המשימה?
- איך אתם רוצים שיתייחסו אליכם, כאשר קשה לכם - האם אתם רוצים שיעזרו לכם, שיקלו עליכם בדרישות, או שיניחו לכם להסתדר בכוחות עצמכם? נמקו.
- נסו לשער כיצד מרגיש אדם בעל מוגבלות תמידית? (לעומת המוגבלות הזמנית בה חשתם אתם). מהם הקשיים בהם הוא נתקל?

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף ליישומי חוק ומדיניות

הפיקוח הארצי לזכויות תלמידים

ב. "בני אדם רואין אותי"

קראו עם התלמידים את כתבת המקור, המופיעה בדף העיתון המעוצב:

אמר רבי יוסי: כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה:

"וְהִיִּיתַתְּ מִמֶּשֶׁשׁ בְּצִהְרִים, כְּאֲשֶׁר יִמְשָׁשׁ הָעוֹר בְּאַפְלָה" (דברים כח, כט):

וכי מה אכפת לו לעיוור בין אפילה לאורה?

עד שבא מעשה לידי:

פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפילה, וראיתי סומא [עיוור] שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרתי לו: בני, אבוקה זו למה לך?

אמר לי: כל זמן שאבוקה בידי - בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתין ומן הקוצין ומן הברקנין [=סוג של קוץ].
תלמוד בבלי, מסכת מגילה, דף כ"ד ע"ב

שאלות על הקטע:

- מה היה הקושי לרבי יוסי בפסוק מספר דברים "וְהִיִּיתַתְּ מִמֶּשֶׁשׁ בְּצִהְרִים, כְּאֲשֶׁר יִמְשָׁשׁ הָעוֹר בְּאַפְלָה"?
- מה שואל רבי יוסי את העיוור? הסבירו את שאלתו.
- מה עונה לרבי יוסי העיוור? מדוע ועבור מי הוא הולך עם האבוקה? (האם עבור עצמו או עבור החברה?)
- לאור תשובתו של העיוור הסבירו - מדוע קשה לו יותר בחושך?

שאלות לדיון, לאור הקטע:

- מה ניתן להסיק ממקור זה, על היחס בין בעל המוגבלויות לאנשים אחרים בקהילה? נמקו.
- מהם היתרונות בסיוע לבעלי מוגבלויות? (קיום ערך ערבות הדדית, הבנה של אחריות האדם לסביבתו, תחושה טובה של המסייע, פתרון זמין על פי רוב)
- מהם החסרונות בסיוע לבעלי מוגבלויות? (תלות, נזקקות, תחושת השפלה)
- נסו להציע פתרונות לאדם העיוור מהסיפור, משני הסוגים: עם סיוע של אדם מבחוץ ופתרון המאפשר עצמאות לאדם העיוור. איזה לדעתכם עדיף?

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף ליישומי חוק ומדיניות

הפיקוח הארצי לזכויות תלמידים

ג. "פצעי בגרות" / נורית פלג

קראו עם התלמידים את הקטע "פצעי בגרות" המובא גם בדף העיתון, ובקשו מהם לנסות ולהשוות במהלך הקריאה בין קטע זה למקור התלמודי.

פצעי בגרות/ נורית פלג

המשבר שלי חל בכיתה י"א דווקא, עד אז הכל היה בסדר גמור. היו לי חברות, הלימודים עניינו אותי והרגשתי לא רע. אלא שאז, כמו בית קלפים, הכל עף ונשבר. הבעיות החברתיות שנגרמו לי נבעו ממיקומה של הכיתה בה למדתי בקומת הקרקע של בית-הספר, בשל הקושי שלי להתנייד. באותה שנה הכי נחשב היה ללמוד בקומות הגבוהות של התיכון, הרחק מחדר המורים. אך בגלל היעדר הנגישות לקומות העליונות הוחלט כי הכיתה שלי תשוכן בקומה התחתונה. התלמידים כעסו עליי, לא ישירות כמובן, אך האשימו אותי במיקום הגרוע בו נגזר עליהם ללמוד. אם בבית-הספר הייתה מעלית ולי הייתה גישה לשירותים אני בטוחה שהמצב הזה היה נמנע. אך כיוון שמוסדות חינוך רבים אינם לא מודעים לחשיבות הנגישות ולוקחים אותה כדבר מובן מאליה, קוממתי עליי את בני כיתתי בלי להתכוון. הקושי החברתי שלי הלך והתעצם, הייתי שונה ואנשים התרחקו ממני. לא פעם הייתי מאחלת בקול מהוסס "בוקר טוב", וכשלא זכיתי לתגובה הדמעות מילאו את עיניי. כך גם הרחקתי מעליי את מעט האנשים שכן חיבבו אותי. נכנסתי לדיכאון די עמוק. לא אחת הכרזתי שהתיכון הוא פשוט בית-חרושת לציונים, שהוא איבד את הפן החברתי שלו לטובת הבגרויות שתפסו את מקומו. ברור לי שהבגרויות חשובות, אך הערכים החברתיים חשובים לא פחות. באווירה השוררת כיום בתיכון, כשהתלמידים בודקים כל הזמן מי קול ומי לא, מי יוצא עם בניות הזוג השווים, מי לובש את המותגים הנכונים, וגם מי משתמש בסמים ומי לא – לחריגים ולשונים אין סיכוי.

רקע למורים: נורית פלג נולדה עם מחלה גנטית בשם דסאוטונומיה משפחתית - מחלה תורשתית חשוכת מרפא, המתבטאת בחוסר תיאום ושליטה על התפקודים הרצוניים והבלתי רצוניים של הגוף. בעקבות כך הוציאה לאור את הספר "אהבה על גלגלים" המספר את סיפור התבררותה של ילדה בעלת מוגבלות.

שאלות על הקטע:

- מהם הקשיים (הפיזיים, הנפשיים והחברתיים) שעמדו בפני נורית פלג בבית-הספר?
- איזה קושי, מבין הקשיים שציינתם, היה המשמעותי ביותר עבורה? פרטו מדוע.
- איזו ביקורת מפנה נורית פלג על האווירה השוררת כיום? מה דעתכם על ביקורת זו?

שאלות לדיון, בעקבות הקטע:

- האם סיפור זה סותר לדעתכם את תחושתו של העיור מהסיפור התלמודי, או שמא משלים אותו? נ (האם גם העיור היה מעדיף שלא להזדקק לבריות שיסייעו לו? האם לדעתכם גם הוא שילם מחיר אישי על כך?)
- מה אתם יכולים לעשות, על מנת להפחית כמה שיותר את התחושות של בעלי מוגבלויות, כמו אלו של נורית פלג? (הערה חשובה למורים: שימו לב שבראש ובראשונה נורית פלג מבקשת משאר התלמידים יחס של שוויון עם כלל התלמידים. לפני כל עזרה לקשיים הפיזיים היא מבקשת מענה על צורך נפשי - חברתי).

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף ליישומי חוק ומדיניות

הפיקוח הארצי לזכויות תלמידים

ד. אמנת זכויות הילד

קראו עם התלמידים מתוך סעיף 24 באמנה לזכויות הילד, המופיעה בדף העיתון:

המדינות החברות מכירות בזכותו של ילד שכושרו הנפשי או הגופני לקוי ליהנות מחיים מלאים והוגנים בתנאים המבטיחים כבוד, מקדמים עצמאות ומקילים על השתתפותו הפעילה בחיי הקהילה.

אמנת זכויות הילד, סעיף 24

עוררו דיון, לאור השאלות הבאות:

- "ילד שכושרו הנפשי או הגופני לקוי" – מהי לדעתכם כוונת הגדרה "כושר נפשי לקוי", ומדוע סומכת אותו האמנה לצד "כושר גופני לקוי"? קראו במילון את האבחנה ביניהם.
- מהן זכויותיהם של ילדים אלו, על פי האמנה? פרטו ותנו דוגמאות ליישום כל אחת מהזכויות בבית הספר (היעזרו בתשובתכם גם בסיפורה של נורית פלג).

הערה למורים: מומלץ לרשום על הלוח כל זכות, ולצדה אפשרויות ליישום זכות זו. לדוגמא:

- ✓ **הזכות ליהנות מחיים מלאים והוגנים** – היכולת לקבל את כל מה שנתלמד מצוי מתאפשר בבית הספר.
  - ✓ **הזכות לתנאים המבטיחים כבוד** – למנוע תחושת השפלה (שנובעת לדוגמא מכך שהתלמיד בעל המוגבלות לא יכול להשתתף בפעילות עם כל הכיתה, לא מוזמן לאירוע בשל מגבלתו, לא מאשימים אותו בהיותו מגביל את שאר התלמידים וכו')
  - ✓ **הזכות לתנאים המקדמים עצמאות** – התלמיד יקבל פתרונות הנגשה ולא יזדקק לתלות באחר (החל מענין הגעה לבית הספר ולכיתה וכלה בהגעה למעבדות, חדר מחשבים, אירועים, טיולים וכו')
  - ✓ **הזכות להשתתפות פעילה בחיי קהילה** – אפשרות להשתתף ואף להיות פעילים בכל האירועים הבית ספריים, טיולים ויציאות מחוץ לבית הספר (לדוגמא סיורים, סרטים, הצגות וכו')
  - ✓ **הזכות להשתתפות בטיולי בית הספר** – אפשרות לצאת יחד עם הכיתה לפעילויות, טיולים וסיורים והזכות להשתתף בכל הפעילויות במהלך הטיול.
  - ✓ **הזכות להשתתף במסיבות הכיתה** – מחייב קיום של המסיבה במקום נגיש לבעלי מוגבלויות, וקיום של פעילויות במהלך המסיבה המאפשרות השתתפות פעילה של בעלי המוגבלויות.
- הערה למורים: הזכות להשתתף בטיולי בית הספר, והזכות להשתתף במסיבות הכיתה אמנם אינן מפורטות בסעיפים אלו באמנה אך נמצאות בסעיפים אחרים כפועל יוצא של זכויות הילד במערכת החינוך והן בחוזרי מנכ"ל. זכויות אלו חשובות במיוחד במתחם הבית ספרי ובכיתה.
- **מדוע לדעתכם צוינו זכויות אלו? האם הייתם משנים / מוסיפים להם?**
פרטו ושלחו הצעותיכם לראש העיר, לשרת החינוך ולמפקחת לזכויות התלמיד/ה.

משרד החינוך

המינהל הפדגוגי

אגף ליישומי חוק ומדיניות

הפיקוח הארצי לזכויות תלמידים

ה. סיכום:

במהלך שיעור זה נוכחנו לדעת, כי כל אחד מאיתנו בעל מוגבלויות - גם אם הן לא תמיד נראות לעין. כל אדם, בניסיון להתמודד עם ה"מוגבלויות" שלו - מלמד את עצמו אסטרטגיות יום יומיות על מנת להתמודד ולהתגבר עליהן. במהלך הלימוד חוונו במקצת את הקשיים עימם מתמודדים בעלי המוגבלויות בחברה ונוכחנו לראות, כי קשיים אלו אינם מסתכמים בהיבט הפיזי בלבד, אלא מטילים גם מעמסה רגשית, נפשית וחברתית כאחד. הדבר סייע לנו בהבנה של הקשיים איתם מתמודדים מדי יום ביומו בעלי המוגבלויות הפיזיות.

ואכן, בעלי מוגבלויות מעידים על כך שפעמים רבות, יותר מהקושי הפיזי, עליו ניתן לנסות ולהתגבר - קשה להם התפיסה החברתית הרווחת לגביהם כאשר יחס החברה מתמקד בחמלה, בחוסר מודעות, ברתיעה ובריחוק.

האמנה הבינלאומית לזכויות הילד מנחה את כולנו לשוויון זכויות מלא לכל הילדים. האמנה מפרטת את מצבי החיים בהם חשוב למנוע אפלייתם של ילדים ונוער שונים. גם חוזרי מנכ"ל מנחים אותנו למנוע אפלייה בין התלמידים מכל סוג שהוא. לאור זאת, דנו בשאלה מה על כל אחת ואחד מאיתנו לעשות על מנת לאפשר שוויון ראוי, מה נדרש מכל אדם, ומה "המחיר" שאנו יכולים ו/או מסכימים "שלם" עבור כך?

חשוב לזכור שכולנו שונים! יש לציין שביכולתנו לסייע למבוגרים ולצעירים שאיתנו, ולספק להם פתרונות פיזיים וחברתיים, כאלה שיאפשרו להם גם מענה על הקשיים שהם חווים. רק כך נדאג שיחושו שווים וניישם את זכותם "ליהנות מחיים מלאים והוגנים בתנאים המבטיחים כבוד, מקדמים עצמאות ומקלים על השתתפותו הפעילה בחיי קהילה".

שינוי היחס לאנשים עם מוגבלויות בחברה שלנו הוא שלב נוסף ביציאת מצריים. נראה כי זכויות אנשים עם מוגבלויות מצויות במרחב הציבורי, ולהם זכויות אזרחיות וזכויות חברתיות; חשוב לדייק היום בחינוך לנגישות כזכות מובילה בחברה המכילה והמחבקת את כל ילדיה, ובמיוחד נרתמת לסייע לילדים ונוער עם מוגבלויות, ולא בחסד!